

EXODUS

Inleiding deel 1

Het belang, het auteurschap en het historische kader van het boek Exodus.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/exodus/inleiding-deel-1

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Exodus en het ontstaan van Israël	4 min	4
2	De naam en betekenis van Exodus	2 min	5
3	Mozes als profeet en schrijver	3 min	6
4	Mozes' geschiktheid als auteur	3 min	8
5	Mozes schrijft Gods woorden op	3 min	9
6	Het Nieuwe Testament over Mozes	3 min	11
7	Exodus als vervolg op Genesis	3 min	13
8	Israël blijft achter in Egypte	2 min	15
9	God maakt Israëls nest onrustig	3 min	16
10	Van farao tot het gouden kalf	4 min	17
11	De tabernakel en Mozes' tijd	2 min	19
12	De historiciteit van de uittocht	4 min	20
13	Waarom archeologische sporen ontbreken	2 min	21
14	Een volk van voormalige slaven	2 min	22

15	Historische sporen van Israël	3 min	23
16	Was Israël 430 jaar in Egypte?	3 min	24
17	Een verblijf van 215 jaar	3 min	25
18	Paulus over de 430 jaar	3 min	27
19	De snelle groei van Israël	2 min	29
20	De farao's en de Hyksos	3 min	30
21	De vroege datering van de uittocht	3 min	31
22	Jefta en de vroege chronologie	2 min	32
23	De Amarnabrieven en de Habiru	2 min	33
24	De theorie van een late uittocht	5 min	34
	Om verder te lezen		36

1

Exodus en het ontstaan van Israël

Hiermee beginnen we onze studie van het boek Exodus. Het boek Exodus is waarschijnlijk het belangrijkste boek als het gaat om de vestiging van het volk Israël. Genesis is vanzelfsprekend een heel belangrijk boek als het gaat om de wereld en de belangen van de hele mensheid. De schepping van de wereld, de schepping van ons allemaal, de zondeval, de zondvloed en dat alles maken deel uit van de geschiedenis van ons allemaal. Maar in het boek Genesis, rond hoofdstuk 12, begon de geschiedenis zich op één familie te richten: Abraham en zijn nakomelingen.

Tegen het einde van Genesis waren zij vanwege de hongersnood in de tijd van Jozef naar Egypte afgedaald. Het was Gods voorziening waardoor zij zeven jaar hongersnood konden overleven. Omdat God Jozef in het land tot een positie van gezag en aanzien had verheven, konden zij daarheen komen en met hun kudden wonen op de beste weidegronden, in het land Gosen, in het noordoostelijke deel van Egypte, in de Nijldelta, een heel vruchtbaar gebied. Daar bevonden zij zich aan het einde van Genesis.

Het verhaal van deze familie, die inmiddels een grote stam is geworden, wordt hier voortgezet. Ik zou zeggen: een volk, maar strikt genomen zijn zij pas vanaf hoofdstuk 19 een volk. Het is een grote familie die inmiddels miljoenen mensen telt. In dit boek worden zij uit de slavernij geleid en naar de berg Sinaï gebracht, waar hun geschiedenis als volk begint.

In zekere zin is Exodus voor Israël even belangrijk als de stichtingsdocumenten van welk land dan ook voor dat land zijn. De Onafhankelijkheidsverklaring, de Grondwet, de Federalist Papers enzovoort, die verband houden met de stichting van Amerika, zouden voor ons niet belangrijker zijn dan het boek Exodus voor de Joden zou zijn. Want hun volk werd gevestigd bij de uittocht en bij de berg Sinaï. Bij de berg Sinaï werden zij als volk Gods volk.

Vanwege Abraham en de beloften die aan hem waren gedaan, waren zij Gods volk als familie, de familie van Abraham. Maar tot het midden van het boek Exodus waren zij geen volk onder de volken van de wereld. Daar zullen de Tien Geboden worden gegeven, samen met de andere verbondsdocumenten en bepalingen die God heeft gegeven. Daar zal dit boek Exodus over gaan.

Het is ook een boek dat boordevol voorafbeeldingen van Christus staat, en dus boordevol christelijke ideeën. Dit is iets wat de schrijvers van het Nieuwe Testament duidelijk hebben opgemerkt, want zij citeren uit het boek Exodus vaker dan uit enig ander boek van het Oude Testament, behalve Psalmen en Jesaja. Psalmen is het boek van het Oude Testament dat het vaakst door de schrijvers van het Nieuwe Testament wordt geciteerd. Jesaja staat op de tweede plaats en Exodus op de derde. Dat is interessant, want wanneer zij profetieën over de Messias citeren, zou je denken dat zij vooral uit de boeken van de profeten zouden citeren, zoals Jesaja. Maar Exodus is, nog vóór alle andere profetische boeken, sterker vertegenwoordigd in de citaten van het Nieuwe Testament. Dat komt doordat de christenen in de uittocht een voorafbeelding van Christus en van Zijn Koninkrijk zagen. We zullen tijdens onze studie van het boek zien waarom.

2

De naam en betekenis van Exodus

Het woord ‘Exodus’ is in de Hebreeuwse Bijbel eigenlijk niet de naam van het boek. In de Hebreeuwse Bijbel hebben deze boeken namen die gebaseerd zijn op de eerste woorden van de Hebreeuwse tekst. De eerste woorden van het boek Exodus zijn in het Hebreeuws *ve’elleh shemot*, en dat betekent: ‘En dit zijn de namen.’ Dat is in de Hebreeuwse Bijbel de naam van het boek, omdat dit de eerste woorden zijn. *Shemot* betekent ‘namen’, en soms noemen de Hebreeënen dit boek eenvoudigweg *Namen*, of *Shemot*.

Maar wij hebben het boek Exodus. Die naam is via de Septuaginta en de Vulgaat in de Engelse Bijbel terechtgekomen. De Septuaginta is de Griekse vertaling en de Vulgaat is een latere Latijnse vertaling. In het Grieks noemden de vertalers van de Septuaginta

het boek Exodus, geschreven zoals ons woord ‘Exodus’, maar dan met ‘-os’ aan het eind. Dat is de Griekse vorm.

Dat komt doordat het woord voorkomt in hoofdstuk 19, vers 1, waar staat:

In de derde maand, op dezelfde dag dat de Israëlieten uit het land Egypte waren vertrokken, kwamen zij in de woestijn Sinai.

EXODUS 19:1

‘Uitgegaan’ is het idee. Het Griekse woord exodos is afkomstig van twee woorden: ex, dat ‘uit’ betekent, en hodos, dat ‘een weg’ of ‘een pad’ betekent. Exodus betekent dus ‘een weg naar buiten’ of ‘een uitweg’, en kan eenvoudigweg ook ‘een vertrek’ of ‘een weggaan’ betekenen. In de Griekse Septuaginta is dat de naam die de vertalers aan het boek gaven, in plaats van de eerste woorden van het boek te gebruiken. De Latijnse Vulgaat, die door Hiëronymus werd vertaald, nam de Latijnse vorm van datzelfde woord over. Dat is Exodus, geschreven zoals wij het in onze Bijbel schrijven. Zo hebben wij die naam voor het boek gekregen.

3

Mozes als profeet en schrijver

Zoals bij elk boek van de Bijbel besteden we veel aandacht aan het auteurschap, omdat het auteurschap veel te maken heeft met de vraag of een boek werkelijk in de Bijbel thuishoort. Er zijn veel goede boeken, historische verslagen enzovoort door de Joden geschreven die niet in onze Bijbel staan en ook niet in onze Bijbel zouden moeten staan, omdat ze niet door profeten zijn geschreven.

Mozes was overduidelijk een profeet. Hij was zelfs groter dan de andere profeten, in die zin dat God in het boek Numeri over Mozes zei:

Hij zei: Luister toch naar Mijn woorden! Als iemand onder u een profeet is, maak Ik, de HEERE, Mij door een visioen aan hem bekend, spreek Ik met hem door een droom.

NUMERI 12:6

Maar Hij zegt:

Maar zo doe Ik niet tegenover Mijn dienaar Mozes, die in Mijn hele huis trouw is; met hem spreek Ik van mond tot mond, ja, zichtbaar, en niet in raadsels. Hij aanschouwt de gestalte van de HEERE. Waarom dan bent u niet bevreesd geweest om over Mijn dienaar, over Mozes, te spreken?

NUMERI 12:7-8

Mozes werd dus feitelijk apart gezet, boven de profeten die God zou doen opstaan. Daarom is alles wat Mozes geschreven heeft gezaghebbend en hoort het natuurlijk in onze Bijbel thuis.

Mozes is de schrijver van dit boek. Dat is tenminste altijd het geloof van de Joden geweest, en ook van christenen gedurende vrijwel de hele geschiedenis. Dat bleef zo tot ongeveer de negentiende eeuw, toen kritische geleerden nieuwe theorieën begonnen te bedenken over het auteurschap van veel Bijbelboeken, waaronder de hele Pentateuch. In onze inleiding op de Pentateuch hebben we het al gehad over de zogenaamde documenthypothese. Die stelt dat Mozes in werkelijkheid geen enkel deel van de Pentateuch heeft geschreven, maar dat het een reeks overleveringen was die honderden jaren lang mondeling werden doorgegeven. Later zouden ze zijn opgeschreven, misschien in de tijd van Ezra, rond 500 voor Christus of zo iets. Dat betekent duizend jaar na de tijd van Mozes, en dus zou iedere bewering dat Mozes het geschreven heeft eenvoudigweg onjuist zijn.

Het is echter ook mogelijk dat juist de kritische geleerden het bij het verkeerde eind hebben. Ze spreken tenslotte het boek zelf tegen, en ze spreken ook het oordeel van de schrijvers van het Nieuwe Testament tegen. Het interne bewijs in het boek ondersteunt het auteurschap van Mozes. Er is dus eigenlijk geen enkele gegronde reden om eraan te twijfelen dat Mozes dit geschreven heeft.

4

Mozes' geschiktheid als auteur

Hij was beslist de meest geschikte man om het te schrijven, wanneer je kijkt naar het materiaal en naar de inhoud ervan. De inhoud van het boek begint zo ongeveer met de geboorte van Mozes en gaat over de eerste tachtig jaar van zijn leven. Hij zou op dat gebied de grootste deskundige ter wereld zijn, want het was zijn leven.

Hij had ook geleerd hoe hij moest lezen en schrijven. In Handelingen 7:22 staat dat hij onderwezen was in alle wijsheid van de Egyptenaren. Omdat hij aan het hof van de farao werd grootgebracht, kreeg hij een formele opleiding. Daar zouden wiskunde, lezen en schrijven bij horen, en allerlei andere vakken, waaronder de wetenschappen die men destijds kende. Zoals in Handelingen 7:22 staat:

En Mozes werd onderwezen in alle wijsheid van de Egyptenaren en was machtig in woorden en in daden.

HANDELINGEN 7:22

Hij was waarschijnlijk de best opgeleide Jood van zijn generatie, aangezien alle andere Joden slaven waren en vermoedelijk helemaal geen onderwijs hadden genoten. Hij zou veel beter in staat zijn geweest om de verslagen van hun ervaringen en van zijn eigen leven op te schrijven dan wie dan ook in die tijd.

Natuurlijk zouden we kunnen zeggen dat iemand het misschien in een latere tijd heeft geschreven. Maar die persoon zou niet geschikter zijn dan iemand die het zelf had meegemaakt. Mozes zou beslist de meest geschikte persoon zijn om het te schrijven. Hij zou ook degene zijn geweest die de motivatie had om het te schrijven, want hij was

de leider van het volk en dit zijn de stichtingsdocumenten van het volk. Dit zijn de documenten die vertellen wat de wetten van het volk zullen zijn, wat het als volk zal kenmerken en wat het doel ervan is.

Het boek Exodus bevat ook een gedetailleerde beschrijving van de manier waarop de tabernakel gebouwd moet worden. Omdat die in de woestijn gebouwd zou worden, vóór de verovering van Kanaän, en dus tijdens het leven van Mozes, zou Mozes er belang bij hebben gehad ervoor te zorgen dat deze dingen voor het volk werden opgeschreven. Hij zou over deze informatie beschikken, meer dan wie dan ook uit een latere generatie. Iemand uit een latere generatie zou er geen belang bij hebben gehad, of er in elk geval minder belang bij hebben gehad, om te beschrijven hoe de tabernakel gebouwd moest worden. In elke latere generatie zou de tabernakel immers al gebouwd zijn en niet meer gebouwd hoeven worden.

5

Mozes schrijft Gods woorden op

Mozes is dus beslist de meest voor de hand liggende kandidaat voor het auteurschap van het boek. Er zijn bovendien verschillende gedeelten in het boek waarin wordt vermeld dat hij ten minste delen ervan opschreef. Geleerden zijn het er niet noodzakelijkerwijs over eens dat het hele boek als één doorlopend verhaal is geschreven, allemaal in één keer. Sommige mensen geloven dat het is samengesteld uit verschillende documenten die op verschillende momenten zijn geschreven, misschien allemaal door Mozes. Maar we weten dat Mozes er ten minste enkele heeft geschreven.

In Exodus 17, vers 14, staat:

Toen zei de HEERE tegen Mozes: Schrijf dit ter gedachtenis in een boek en prent het Jozua in dat Ik de herinnering aan Amalek van onder de hemel geheel zal uitwissen.

EXODUS 17:14

Dit hoeft niet te verwijzen naar het schrijven van het hele boek Exodus, maar naar het opschrijven van deze vervloeking over Amalek. Maar we zien dat Mozes kon lezen en schrijven, dat God hem gemachtigd had om juist deze informatie op te schrijven, en er is geen reden om te geloven dat hij niet ook alle andere informatie zou hebben opgeschreven die voor de situatie van zijn tijd zelfs nog belangrijker was.

Aan het einde van de opsomming van de wetten die samen het zogenaamde verbondsboek vormen, staat in hoofdstuk 24, vers 4:

Vervolgens schreef Mozes al de woorden van de HEERE op. Hij stond 's morgens vroeg op en bouwde onder aan de berg een altaar en richtte twaalf gedenkstenen op voor de twaalf stammen van Israël.

EXODUS 24:4

Met 'alle woorden van Jahweh' wordt alles bedoeld wat vanaf de Tien Geboden is opgeschreven. De Tien Geboden staan in hoofdstuk 20, en de hoofdstukken 21, 22 en 23 vormen wat wij het verbondsboek noemen. Daar wordt hier naar verwezen. Dat is wat Jahweh had gesproken, en Mozes schreef het op. Ook dit verwijst niet naar het hele boek Exodus, maar het betekent wel dat Mozes de wet opschreef, en die vormt het centrale deel van het boek.

Ook staat er in Exodus 34, vers 28:

Hij was daar namelijk veertig dagen en veertig nachten bij de HEERE. Hij at geen brood en dronk geen water. En Mozes schreef op de tafelen de woorden van het verbond, de Tien Woorden.

EXODUS 34:28

We hebben dus een vermelding dat Mozes ten minste gedeelten van het boek heeft geschreven. Wanneer deze uitspraken ons vertellen dat hij deze gedeelten schreef, ontkennen ze daarmee op geen enkele manier dat hij ook de rest schreef. Er wordt ons niet verteld dat iemand anders de rest heeft geschreven. De enige schrijver van enig deel van het boek van wie het boek zelf getuigt, is Mozes. Als hij de belangrijke

gedeelten ervan schreef die worden genoemd, is er geen reden om te twijfelen aan de Joodse overlevering dat hij het boek als geheel schreef, of dat het in wezen zijn boek was.

6

Het Nieuwe Testament over Mozes

Dat werd ook bevestigd door Jezus en de schrijvers van het Nieuwe Testament. In Markus 7, vers 10, zei Jezus tegen de Farizeeën:

Want Mozes heeft gezegd: Eer uw vader en uw moeder; en: Wie vader of moeder vervloekt, die moet zeker sterven;

MARKUS 7:10

Dit zijn in feite twee verzen uit Exodus. Het eerste komt duidelijk uit de Tien Geboden, Exodus 20, vers 12. Het andere komt uit het volgende hoofdstuk, Exodus 21, vers 17. Jezus zei:

Mozes zei dit.

Hij bedoelt dat Mozes degene was die deze informatie doorgaf en opschreef. Hij erkende deze woorden als woorden die van Mozes afkomstig waren, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een latere generatie schriftgeleerden of bedenkers van het verhaal.

In Markus 12, vers 26, staat:

En wat betreft de doden, dat zij opgewekt zullen worden: hebt u niet gelezen in het boek van Mozes, hoe God in de doornstruik tot hem sprak: Ik ben de God van Abraham en de God van Izak en de God van Jakob?

MARKUS 12:26

Dit was natuurlijk toen God Mozes ontmoette bij de brandende braamstruik, in Exodus 3:6. Jezus zegt dat dit in het boek van Mozes staat opgetekend, waarmee Hij vermoedelijk aangeeft dat Mozes de schrijver was. Hij wist zeker dat Zijn luisteraars het zo begrepen, en Jezus lijkt te bevestigen dat die boeken boeken van Mozes zijn.

In Lukas 24, vers 44, ontmoette Hij na Zijn opstanding Zijn apostelen in de bovenzaal. Hij zei tegen hen:

En Hij zei tegen hen: Dit zijn de woorden die Ik tot u sprak toen Ik nog bij u was, dat alles vervuld moest worden wat over Mij geschreven staat in de Wet van Mozes en in de Profeten en in de Psalmen.

LUKAS 24:44

Hoewel de hele Pentateuch als de wet wordt beschouwd, komt geen boek van de Pentateuch er meer voor in aanmerking de wet genoemd te worden dan Exodus, met de Tien Geboden en het Boek van het Verbond die daarin staan. Jezus bevestigt duidelijk dat Exodus een boek van Mozes is.

In Johannes 7:19 zei Jezus tegen de Joden:

Heeft Mozes u niet de wet gegeven? En niemand van u doet de wet. Waarom probeert u Mij te doden?

JOHANNES 7:19

Opnieuw bevestigt Jezus dat het Mozes is die de wet gaf. We hebben natuurlijk een bijna eindeloos aantal passages in het Nieuwe Testament waarin naar Mozes wordt verwezen in verband met het schrijven van de Pentateuch. Ik geef je maar een selectie, zodat je kunt zien wat voor getuigenis het Nieuwe Testament geeft. Dat was allemaal het getuigenis van Jezus.

Om het getuigenis van een andere schrijver te geven: in Hebreeën 9, vers 19, staat:

Want nadat elk gebod overeenkomstig de wet aan heel het volk door Mozes meegedeeld was, nam hij het bloed van de kalveren en van de bokken met water en scharlakenrode wol en hysop, en besprenkelde het boek zelf en heel het volk,

HEBREEËN 9:19

Er staat dat Mozes degene is die elk voorschrift overeenkomstig de wet tot het hele volk sprak. Dat zou natuurlijk het overgrote deel van de inhoud van het boek Exodus omvatten.

7

Exodus als vervolg op Genesis

We hebben dus de rechtstreekse verwijzingen in Exodus naar het schrijven door Mozes. We hebben de Joodse overlevering. We hebben de bekwaamheden en beweegredenen van Mozes om het te schrijven. We hebben de schrijvers van het Nieuwe Testament en, het allerbelangrijkst, Jezus Zelf. We zien ook dat het een integraal onderdeel van de Pentateuch is en organisch met het boek Genesis verbonden is.

In het Nieuwe Testament worden Exodus, Leviticus en Deuteronomium zeker allemaal genoemd als boeken die door Mozes zijn geschreven. Numeri misschien niet, denk ik. Van het boek Genesis wordt niet uitdrukkelijk gezegd dat het door Mozes is geschreven. Maar het valt moeilijk te negeren dat Exodus het vervolg op het boek Genesis is en ermee verbonden is alsof het één vertelling van dezelfde schrijver is.

In de Hebreeuwse tekst van Exodus is het allereerste woord trouwens ‘en’. In de New King James wordt het vertaald met ‘now’. Het kan met ‘now’ worden vertaald, maar de meeste geleerden geven de voorkeur aan ‘and’ als vertaling van dat eerste woord.

Het boek begint dus eigenlijk met ‘En dit zijn de namen’. Dat maakt heel duidelijk dat je, wanneer je een boek met ‘en’ begint, voortbouwt op iets wat eraan voorafging. Wat eraan voorafgaat, is duidelijk het boek Genesis.

Het boek Genesis eindigt in wezen met de verhuizing van de kinderen van Israël naar Egypte. Daar begint Exodus: het treft hen daar aan. Ook veronderstelt het boek Exodus kennis van het boek Genesis, want in Exodus 1, vers 8, lezen we over

Toen trad er in Egypte een nieuwe koning aan, die Jozef niet gekend had.

EXODUS 1:8

De schrijver van Exodus gaat ervan uit dat de lezers weten wie Jozef is. We zouden zelfs verwachten dat de geschiedenis over Jozef hier kort daarvoor te vinden is, omdat de gebeurtenissen nu chronologisch in verband met Jozef worden geplaatst. Het laatste deel van Genesis ging natuurlijk helemaal over Jozef. Het veronderstelt dus beslist dat de mensen Genesis en het verhaal van Jozef kennen. Zo is het ook wanneer God Mozes bij de brandende braamstruik ontmoet en zegt:

Hij zei verder: Ik ben de God van uw vader, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob. En Mozes bedekte zijn gezicht, want hij was bevreesd God aan te kijken.

EXODUS 3:6

dan veronderstelt dat duidelijk kennis van die mannen en van de beloften die God aan Abraham, Izak en Jakob heeft gedaan. Die zijn in Genesis te vinden. Ze zijn nergens anders in de literatuur te vinden. Het boek gaat er duidelijk van uit dat de lezers Genesis hebben gelezen en ermee vertrouwd zijn. Vanaf het allereerste begin, met en dit zijn de namen, lijkt het eenvoudigweg een voortzetting van Genesis te zijn. Dat betekent dat, aangezien Mozes de schrijver van het ene boek is, hij ook de waarschijnlijkste schrijver van zowel Genesis als Exodus is.

8

Israël blijft achter in Egypte

Ik wil een overzicht geven van de inhoud van het boek en daarna een aantal andere belangrijke kwesties bespreken die met Exodus te maken hebben. Het boek Exodus begint ermee dat Israël in Egypte verdrukt wordt. Daar gaat hoofdstuk 1 over: hoe zij als een bevoorrechte groep immigranten naar Egypte waren gekomen en zich daar in de tijd van Jozef hadden gevestigd, terwijl hun broer Jozef de belangrijkste man in Egypte was, op de farao zelf na. Daardoor waren zij belangrijk. Daardoor kregen zij voorrechten. Daardoor kenden zij voorspoed. Daardoor konden zij doen wat ze wilden doen. Eén ding dat ze wilden doen, was zich voortplanten, en dat deden ze. Ze kregen veel kinderen, groeiden uit tot een zeer groot volk en raakten er gevestigd.

Toen de hongersnood voorbij was, was er geen reden om Egypte te verlaten. Jozef zou daar voorgoed blijven. Hij regeerde in Egypte, dus bleven zij daar. Jakob stierf daar, maar de broers van Jozef hadden zich er gevestigd en gezinnen grootgebracht. Ze bleven daar totdat Jozef stierf. Toen hij eenmaal gestorven was, leek er ook geen duidelijke reden te zijn om te vertrekken, dus bleven ze gewoon.

Vergeet niet dat God Abraham al in Genesis 15 had verteld dat zijn nageslacht vierhonderd jaar in een land zou verblijven dat niet van hen was. Daarna zou Hij hen terugbrengen naar het Beloofde Land en zouden zij het beërven. Dat staat in Genesis 15, vers 13. Genesis 15:13: God zei tegen Abram:

Toen zei God tegen Abram: Weet wel dat uw nakomelingen vreemdelingen zullen zijn in een land dat niet van hen is; zij zullen hen dienen en men zal hen vierhonderd jaar onderdrukken.

GENESIS 15:13

Dit was waarschijnlijk minstens honderd of tweehonderd jaar voordat de kinderen van Israël naar Egypte gingen. God zei dat ze een tijd zouden doorbrengen in een land dat niet van hen was en dat ze daar verdrukt zouden worden. Blijkbaar was die verdrukking een noodzakelijk onderdeel van Gods plan om hen terug te brengen. Ze

hadden het goed in Egypte. Waarom zouden ze teruggaan naar het land Kanaän, waar af en toe hongersnoden waren? In Egypte waren bijna nooit hongersnoden, omdat de Nijl die grotendeels voorkwam. In Egypte blijven was voor hen logisch, maar God wilde hen terug in Kanaän hebben. Daarom maakte Hij het voor hen onaangenaam om in Egypte te blijven.

9

God maakt Israëls nest onrustig

Kijk eens naar Deuteronomium 32. Dit is een van de toespraken van Mozes tegen het einde van zijn leven, en hij herinnert Israël aan wat God in hun recente verleden met hen had gedaan. Het was feitelijk veertig jaar eerder, maar veel van zijn luisteraars waren oud genoeg geweest om zich deze dingen te herinneren. In Deuteronomium 32, vers 11, zegt hij:

Zoals een arend zijn nest opwekt, boven zijn jongen zweeft, zijn vleugels uitspreidt, ze pakt en ze draagt op zijn vlerken,

DEUTERONOMIUM 32:11

Er staat dat wat God deed toen Hij Israël grondvestte, leek op een arend die haar nest opschudt. Dit verwijst naar het feit dat arenden, wanneer ze hun eieren leggen, nesten hebben die uit takjes, takken en dergelijke bestaan. Maar ze bekleden die met veren en dons, zodat ze heel zacht zijn. Wanneer de jonge arenden uit het ei komen, liggen ze comfortabel. Ze liggen in een heerlijk verenbedje, maar ze hebben het bijna te comfortabel en willen het nest niet verlaten. Vooral omdat hun nest meestal heel hoog op een ruige rots ligt en het verlaten van het nest er gevaarlijk uitziet.

Zodra de moederarend weet dat de jonge arenden oud genoeg zijn om te vliegen, maar dat blijkbaar niet graag willen doen, begint ze de bodem van het nest op te schudden. Ze begint de veren weg te halen en de takjes te breken, zodat de uiteinden ervan omhoog wijzen en de jonge arenden zich daar ongelukkig voelen. Ze liggen daar niet meer comfortabel en krijgen zo een reden om het nest te verlaten.

Dat is wat er staat dat God met Israël deed. Hij woelde hun nest om. Ze hadden het comfortabel in Egypte. Het was tijd dat ze gingen vliegen. Het was tijd dat ze teruggingen naar het Beloofde Land, maar ze hadden het te comfortabel. Dus woelde God het nest om. Hij brak de takjes onder hen en maakte het leven in Egypte onaangenaam. In hun geval betekende dat dat Hij hen onder verdrukking en slavernij bracht. Die verdrukking staat opgetekend in hoofdstuk 1. In de hoofdstukken 2 tot en met 4 lezen we over de geboorte van Mozes en de eerste jaren van Mozes. Met de eerste jaren bedoelen we de eerste tachtig jaar. Dat klinkt niet alsof het alleen om zijn eerste jaren gaat, maar in deze hoofdstukken worden in wezen de eerste tachtig jaar van zijn leven behandeld. Aan het einde daarvan lezen we dat God hem bij de brandende braamstruik ontmoet en hem de opdracht geeft terug te gaan naar Egypte en de confrontatie met de farao aan te gaan. En dat doet hij.

10

Van farao tot het gouden kalf

De hoofdstukken 5 tot en met 13 beschrijven vervolgens de confrontatie tussen Mozes en de farao, of misschien moeten we zeggen: tussen God en de farao. God gaat de confrontatie met de farao aan. Dit omvat Gods eis dat de farao het volk uit de slavernij laat vertrekken, de halsstarrigheid van de farao en de tien plagen die God daarom over de farao en Egypte brengt. Aan het einde daarvan stemt de farao er uiteindelijk mee in en krijgt Israël toestemming om het land Egypte te verlaten en naar het Beloofde Land te gaan. De uittocht vindt plaats in de hoofdstukken 12 tot en met 14. In hoofdstuk 14 vertrekken ze. De uittocht betekent eenvoudigweg dat ze Egypte verlaten en door de woestijn naar de Sinaï trekken. Dat wordt beschreven in de hoofdstukken 14 tot en met 18.

Wanneer ze eenmaal bij de Sinaï zijn aangekomen, blijven ze daar ongeveer een jaar. De rest van het boek Exodus speelt zich daar, bij de Sinaï, af. Het begint ermee dat God een verbond met hen sluit en hun de wetten geeft die verband houden met hun gehoorzaamheid aan dat verbond. Dat zijn de hoofdstukken 19 tot en met 24. In hoofdstuk 19 komen ze bij de berg Sinaï aan. In hoofdstuk 20 geeft Hij hun de Tien Geboden, en vervolgens geeft Hij in de hoofdstukken 21 tot en met 23 een groot aantal

andere wetten. In hoofdstuk 24 wordt het verbond van kracht met het vergieten en sprenkelen van bloed, enzovoort. Het verbond wordt dus van kracht en de wet wordt bij de Sinaï gegeven in de hoofdstukken 19 tot en met 24.

Vervolgens krijgen we in de hoofdstukken 25 tot en met 31 instructies over de bouw van de tabernakel. De instructies zijn tergend gedetailleerd. Het is enigszins moeilijk om ze met volle aandacht door te lezen, omdat sommige details wat moeilijk voor de geest te halen zijn en sommige voor een moderne lezer gewoon niet zo belangrijk lijken. Voor hen waren ze heel belangrijk, want God zei tegen Mozes:

Zie dan erop toe dat u het maakt naar zijn ontwerp, dat u op de berg getoond is.

EXODUS 25:40

Zoals het boek Hebreeën ons vertelt:

Het was dus noodzakelijk dat de afbeeldingen van de dingen die in de hemelen zijn, hierdoor gereinigd werden, maar de hemelse dingen zelf door betere offers dan deze.

HEBREEËN 9:23

Daarom moesten alle details nauwkeurig zijn, en die details worden in de hoofdstukken 25 tot en met 31 gegeven.

Dan krijgen we in de hoofdstukken 32 tot en met 34 een kort historisch intermezzo over het voorval met het gouden kalf. Israël maakt een gouden kalf en het oordeel komt over hen. De Tien Geboden die God aan Mozes heeft gegeven, worden gebroken; de stenen tafelen worden gebroken. Mozes moet weer naar boven gaan en God geeft hem nogmaals de Tien Geboden. Op dat moment zegt God tegen Mozes:

Nu dan, laat Mij begaan, zodat Mijn toorn tegen hen ontbrandt en Ik hen vernietig. Dan zal Ik ú tot een groot volk maken.

EXODUS 32:10

Mozes stemt daar niet mee in en pleit voor Israël bij God. Als gevolg daarvan spaart God hen en geeft Hij hun nog een kans. Daar gaan de hoofdstukken 32 tot en met 34 over.

11

De tabernakel en Mozes' tijd

Ten slotte gaan de laatste zes hoofdstukken, 35 tot en met 40, over het bouwen en oprichten van de tabernakel. Het spreekt vanzelf dat de details die beschrijven hoe de tabernakel wordt gebouwd bijna een op een overeenkomen met de beschrijving van de manier waarop hij gebouwd moest worden. Daarom wordt het vervelendste gedeelte van het boek Exodus, de hoofdstukken 25 tot en met 31, nu in detail herhaald. De tweede helft van het boek Exodus is voor de meeste lezers dan ook wat moeilijker vanwege het aantal hoofdstukken dat gewijd is aan de beschrijving van de tabernakel.

De hoeveelheid aandacht die aan de tabernakel wordt besteed, is echter een van de bewijzen dat het boek in de tijd van Mozes is geschreven en niet enkele eeuwen later. De documentaire hypothese, die uiteraard ingaat tegen het auteurschap van Mozes, stelt dat het boek enkele honderden jaren voor Christus is geschreven. Welnu, waarom zouden mensen enkele honderden jaren voor Christus enige belangstelling voor de tabernakel hebben gehad? Ze aanbaden al jaren, zelfs al eeuwen, in de tempel van Salomo. Waarom zouden ze iets om een tabernakel geven? Waarom zouden ze het idee van een tabernakel verzinnen en al deze details geven? Het is gewoon volstrekt onlogisch dat het boek zo zwaar beladen zou zijn met al deze informatie over de tabernakel, tenzij het geschreven werd in een tijd waarin die informatie relevant was voor de Joden, toen ze moesten weten hoe ze de tabernakel moesten ontwerpen en bouwen. Al die details over de tabernakel vormen dus in zekere zin een van de manieren waarop wordt bevestigd dat het boek vroeg geschreven is.

12

De historiciteit van de uittocht

Dat brengt ons bij het volgende logische punt, en dat is de historiciteit van de uittocht, dat wil zeggen de vraag of de beschreven gebeurtenissen daadwerkelijk hebben plaatsgevonden. Zijn ze werkelijk gebeurd? We horen soms dat er geen extern bewijs is dat de uittocht heeft plaatsgevonden. Denk er eens over na: als Exodus waar is, als het boek waar is, waren er zo'n twee of drie miljoen Israëlieten die eeuwenlang slaven in Egypte waren geweest en die ontsnapten. En tijdens hun ontsnapping werd het Egyptische volk in wezen vernietigd, in elk geval tijdelijk. Ze verloren al hun gewassen en hun vee. Ze verloren hun strijdmacht in de Rietzee, of de Rode Zee, zoals die gewoonlijk wordt vertaald. Ze verloren de eerstgeborene van elk gezin. Het volk werd eenvoudigweg weggevaagd. Het herstelde zich uiteindelijk, maar op dat specifieke moment onderging het volk waarschijnlijk de verschrikkelijkste verwoesting die enig volk in de oudheid ooit heeft ondergaan.

Je zou verwachten, zeggen ze, dat daar bewijs voor zou zijn. We zouden verwachten dat hiervan verslagen te vinden waren in eigentijdse geschiedwerken, in de annalen van Egypte. Je zou verwachten archeologisch bewijs te vinden van de Israëlieten, van dat grote aantal mensen dat door de woestijn trok en een jaar lang bij een berg zijn kamp opsloeg, enzovoort. Soms wordt ons verteld dat daar eenvoudigweg helemaal niets van is. Er is geen wereldlijk, extern bewijs voor dit historische verschijnsel. Op grond van die bewering geloven veel mensen dat de uittocht eenvoudigweg verzonnen is.

Er wordt bijvoorbeeld gezegd dat deze gebeurtenis nergens in de Egyptische verslagen wordt genoemd. Maar voor onbevooroordeelde mensen die naar de gegevens kijken, is dat werkelijk niet erg verrassend. De Egyptische geschiedschrijving was namelijk, net als die van de meeste heidense volken, sterk propagandistisch. Ze stelde het eigen land zeer gunstig voor. De beschamende en vernederende ervaringen van hun koningen legden ze niet vast. Dat geldt niet alleen voor Egyptische verslagen, maar ook voor Assyrische verslagen en andere oude verslagen uit heidense landen. In plaats van beschamende gebeurtenissen vast te leggen, laten ze die gedeelten eenvoudig leeg of herschrijven ze die.

Een van de farao's leed in een veldslag, veel later dan de uittocht, een verschrikkelijke nederlaag. Maar de Egyptische historische verslagen laten zien dat hij een grote overwinning had behaald. Vaker nog laten heidense historische verslagen hele jaren weg waarin dingen gebeurden die beschamend waren voor het volk. Nebukadnezar, de koning van Babylon, was zeven jaar krankzinnig, en de Babylonische verslagen laten dat deel van zijn geschiedenis eenvoudig weg. Er zitten hiaten in de geschiedenis van Nebukadnezar. Er zijn enkele oude verslagen waarin wordt vermeld dat hij een vreemde ziekte had of bezeten was door een of andere god, zoals de Babyloniërs dachten. Maar voor het grootste deel laten ze eenvoudigweg elke verwijzing naar de toestand van Nebukadnezar weg. Zelfs die jaren van zijn leven zijn eigenlijk niet vastgelegd.

Evenzo zou deze uittocht, als die werkelijk heeft plaatsgevonden, een van de vernederendste hoofdstukken uit het leven van de farao zijn geweest. We zouden dan verwachten dat hij verbod om er enig verslag van op te tekenen. Daarom is het niet al te verrassend dat de Egyptische verslagen ons er niets over vertellen.

13

Waarom archeologische sporen ontbreken

Ze zeggen dat er geen archeologische overblijfselen zijn in Gosen, het gebied waar de Israëlieten woonden, in de Nijldelta in Egypte. Maar de kans is groot dat ze, omdat ze slaven waren, in lemen hutten woonden, zoals arme mensen in die streek vaak doen. Dat ligt in de Nijldelta, een gebied dat in de loop van de jaren en eeuwen vaak overstroomde. We hebben het over iets wat 3400 jaar geleden gebeurde, en dat gebied zal waarschijnlijk honderden keren zijn overstroomd. Alle lemen gebouwen zouden zijn weggespoeld en heel weinig sporen hebben achtergelaten. We zouden niet verwachten daar uit zo'n ver verleden veel aan te treffen, behalve misschien blijvende dingen die van steen gemaakt waren. Blijkbaar woonden de Israëlieten in Gosen niet in zulke stenen gebouwen.

Je zult ook vaak op History Channel of op vergelijkbare zenders horen dat er geen verslag bestaat van een groot aantal Israëlieten dat door de Sinaï trok en daar zijn kamp opsloeg. Maar nogmaals, ze kampeerden. Ze bouwden geen gebouwen en lieten

geen blijvende sporen achter die historici duizenden jaren later konden ontdekken. Ze trokken erdoorheen. Verwacht je soms de verpakkingen van hun fastfood te vinden? Wat wil je daar aantreffen? Er is eigenlijk niets te vinden. Misschien zou je een paar wapens, pijlpunten of dat soort dingen kunnen vinden, maar het is niet verrassend dat je niet echt sporen aantreft. Hun voetafdrukken zouden er nu niet meer zijn. Het is onredelijk om te eisen dat we hard bewijs vinden van mensen die 3000 tot 4000 jaar geleden kampeerden en door een gebied trokken. Daarom zijn die argumenten tegen de historiciteit van de uittocht volgens mij niet werkelijk erg overtuigend voor iemand die onbevooroordeeld is.

14

Een volk van voormalige slaven

Er zijn een aantal argumenten die ervoor pleiten dat de uittocht historisch is. Op één argument wordt vaak gewezen, en ik denk dat het behoorlijk sterk is: als dit niet is gebeurd, betekent het dat de Joden het hebben verzonnen. Iemand heeft het verzonnen. Als dit niet de werkelijke geschiedenis van de stichting van hun volk is, dan is het een verzonnen geschiedenis van de stichting van hun volk. Voor zover wij weten, bestaan er geen volken die er trots op zouden zijn een geschiedenis van hun volk te bedenken waarin de grondleggers ervan een groep weggelopen slaven waren.

Er zijn landen die zo'n achtergrond hebben. Liberia, een Afrikaans land, is bijvoorbeeld grotendeels gesticht door vrijgelaten slaven uit Amerika. Australië was oorspronkelijk een strafkolonie van Engeland. Dat is een feit. Israël was oorspronkelijk een slavenbevolking die uit Egypte kwam. Als die dingen waar zijn, worden ze in de geschiedenis vastgelegd. Als ze niet waar waren, zou geen enkel land zulke dingen over zichzelf verzinnen, want landen willen over het algemeen glorieuzere verhalen over hun oorsprong verzinnen. We moeten dus zeggen: als dit niet het historische verslag is van hoe zij werkelijk zijn begonnen, hoe zijn zij dan begonnen? En waarom verzonnen zij zo'n roemloze achtergrond, namelijk dat hun voorouders honderden jaren lang allemaal slaven in Egypte waren?

Uit oude historische bronnen in Egypte weten we dat er veel buitenlandse slaven, of op zijn minst buitenlandse arbeiders, uit verschillende landen in Egypte waren die bij de bouwprojecten van Egypte betrokken waren. Sommige farao's waren zeer gedreven bouwers. Zij namen mensen uit andere landen in dienst of maakten hen tot slaaf om hun bakstenen te maken en hun gebouwen te bouwen. Dat is uit historische bronnen bekend. Of de Hebreëen behoorden tot degenen die dat deden, is niet per se bevestigd, maar het is volkomen in overeenstemming met wat er over die tijd in Egypte bekend is. Er is dus werkelijk geen reden om eraan te twijfelen dat de Hebreëen behoorden tot degenen die bij die projecten betrokken waren.

15

Historische sporen van Israël

Er is een stele, dat is een stenen plaat waarin historische informatie is gegrift. Archeologen hebben in de oude wereld veel van zulke steles gevonden. In Egypte is een stele gevonden van farao Merenptah. Ik weet niet hoe je dat uitspreekt. Merenptah. Daar staan een P en een T naast elkaar. De stele dateert van omstreeks 1209 voor Christus, en daarop spreekt hij over zijn eigen inval in Israël, in het land Kanaän.

De dertiende eeuw voor Christus viel in de periode van de richters, en in de periode van de richters werd Israël vaak door vreemde mogendheden binnengevallen. Maar wat dit bewijst, is dat de Israëlieten in die tijd in Kanaän waren, en we weten dat ze daar niet altijd waren geweest. Archeologische overblijfselen in Kanaän laten zien dat daar in de oudheid Kanaänitische beschavingen waren. Op dit specifieke moment noemt hij echter Israël in het land Kanaän, dat hij binnenviel en veroverde. Het bevestigt dus in algemene zin dat de Israëlieten zich enige tijd daarvoor in Kanaän hadden gevestigd en daar een vaste plaats hadden gekregen.

Afhankelijk van je opvatting over waar de berg Sinaï ligt, is er ook enig archeologisch bewijs dat Israël zijn kamp in Midian heeft opgeslagen. Dit is niet de traditionele locatie van de berg Sinaï, maar het is een alternatieve locatie waarvan veel geleerden zijn gaan denken dat die misschien de echte berg Sinaï is. Aan de voet van deze berg staan Joodse inscripties op stenen en dergelijke. Als dat de echte Sinaï is, zou dit archeologische ondersteuning bieden voor de aanwezigheid van Israël daar.

We zijn niet afhankelijk van externe ondersteuning. Zoals ik al zei, het zou ons echt niet verbazen als er geen archeologische ondersteuning voor deze rondreis was. Deze mensen trokken er alleen maar doorheen. Ze bouwden geen steden. Ze liepen te voet en leefden in tenten met hun gezinnen, hun vee, enzovoort. In de meeste gevallen verbleven ze op elke plaats maar een paar weken.

De belangrijkste historische informatie die we hierover hebben, is daarom het boek Exodus zelf, en er is geen reden om eraan te twijfelen dat het historisch nauwkeurig is. Zoals ik al zei: als het niet het ware verhaal over de stichting van Israël is, waarom zouden ze het dan verzinnen? Waarom zouden ze suggereren dat hun voorouders slaven waren? Als ze een verzonnen geschiedenis wilden bedenken, is dat niet de meest eervolle afkomst die je je voor een volk kunt voorstellen.

16

Was Israël 430 jaar in Egypte?

Er zijn een aantal historische kwesties rond Exodus waarover verschillende opvattingen bestaan, en misschien zullen we die nooit helemaal kunnen oplossen. Hoelang werd Israël bijvoorbeeld werkelijk verdrukt in Egypte? Dat wil zeggen: hoeveel tijd verstreek er tussen de verhuizing van Jakobs familie naar Egypte en de uittocht?

Er wordt een getal genoemd dat op twee verschillende manieren kan worden uitgelegd. Dat getal staat in Exodus 12, vers 40, waar staat:

De verblijfsduur van de Israëlieten, de tijd dat zij in Egypte gewoond hadden, was vierhonderddertig jaar.

EXODUS 12:40

Op het eerste gezicht lijkt het erop dat ze vierhonderddertig jaar in Egypte hebben gewoond. Daarom geloven veel geleerden dat er vanaf het moment waarop Jakob en zijn familie aan het einde van Genesis naar Egypte verhuisden tot aan de uittocht vierhonderddertig jaar verstreken. Het grootste deel van die tijd werden de Israëlieten door de Egyptenaren verdrukt.

Als dat zo is, is dat echt een heel, heel lange tijd. Ze waren bijna tweemaal zo lang slaven in Egypte als Amerika als land bestaat. Het is niet onmogelijk dat dit zo was, hoewel niet iedereen het erover eens is dat deze informatie noodzakelijkerwijs zo moet worden opgevat.

We weten wel dat er, toen zij in de tijd van Jakob Egypte binnengingen, zeventig volwassen mannen waren, of op zijn minst zeventig mannen die gezinshoofden waren, die er binnengingen. Onder hen waren Jakob en zijn zonen en kleinzonen. Toen zij uit Egypte kwamen, werd er een volkstelling gehouden. Daaruit bleek dat er ongeveer zeshonderdduizend Israëlitische mannen van boven de twintig jaar waren.

Hoe lang ze ook in Egypte waren, we moeten ervan uitgaan dat de bevolking groeide van zeventig familiehoofden tot in wezen zeshonderdduizend volwassen mannen. Dat zijn volwassen mannen. Tel je de vrouwen erbij op, dan kom je boven een miljoen uit. Tel je daar een paar kinderen per gezin bij op, dan kom je boven de twee miljoen uit, en waarschijnlijk waren er meer dan een paar kinderen per gezin. Er kunnen dus tussen de twee en drie miljoen mensen zijn geweest, misschien zelfs meer dan drie miljoen.

Maar hoelang duurt het voordat zeventig gezinnen uitgroeien tot zeshonderdduizend gezinnen? Veel mensen menen dat daarvoor 430 jaar nodig is. Er wordt gezegd dat de bevolking dan iedere 25 jaar verdubbeld zou moeten zijn. Je kunt het uitrekenen. Als je met 70 begint en de bevolking iedere 25 jaar verdubbelt, dan kom je in 430 jaar op zoveel mensen uit.

17

Een verblijf van 215 jaar

Toch is er een andere theorie, namelijk dat zij in werkelijkheid veel korter in Egypte verdrukt werden. Als je kijkt naar Exodus 12:40, het vers dat we gezien hebben, dan staat er:

de Israëlieten hadden 430 jaar in Egypte gewoond. Er staat niet dat ze 430 jaar in Egypte woonden. Er staat dat ze 430 jaar als vreemdelingen verbleven. We hebben het over de kinderen Israëls die ten tijde van dit verhaal in Egypte woonden, maar er staat niet dat ze gedurende heel die tijd in Egypte als vreemdelingen verbleven.

Velen hebben gemeend dat hun verblijf als vreemdelingen in Egypte in werkelijkheid maar ongeveer half zo lang duurde, omdat men denkt dat de 430 jaar begonnen toen Abraham voor het eerst het land Kanaän binnenging. We weten dat hij in Genesis 12 naar Egypte afdaalde, vlak nadat hij het land Kanaän was binnengekomen. Het verbond met Abraham, aan het begin van ons verhaal over Abraham, zou dus het begin van die 430 jaar zijn. Vervolgens gingen Jakob en zijn zonen 215 jaar nadat de belofte aan Abraham was gedaan Egypte binnen, en zij brachten daar 215 jaar door. Een deel van die tijd werden ze niet verdrukt, omdat Jozef gedurende een deel daarvan nog leefde. De verdrukking begon toen er een latere farao aan de macht kwam. Wie weet hoeveel later? Misschien twee of drie farao's later; we weten het niet. Hij kende Jozef niet.

De kinderen Israëls zijn misschien maar 215 jaar in Egypte geweest en zijn in die periode misschien slechts ongeveer een eeuw verdrukt, als het al zo lang was. Er zijn verschillende redenen om te geloven dat ze maar zo lang in Egypte waren. Eén daarvan is dat we in Genesis 15 al zagen dat God tegen Abram zei dat ze in het vierde geslacht zouden vertrekken en naar het land Kanaän zouden terugkeren.

Als je de stamboom van Mozes leest, die in Exodus 6 staat, zie je dat hij van Levi afstamt. Vers 16 zegt:

Dit zijn de namen van de zonen van Levi, overeenkomstig hun afstamming: Gerson, Kahath en Merari.

EXODUS 6:16

De zoon van Levi was Kahath. Vervolgens staat er in vers 18:

De zonen van Kahath: Amram, Jizhar, Hebron en Uzziël.

EXODUS 6:18

Dat was de vader van Mozes. In vers 20 staat:

Amram nam Jochebed, zijn tante, voor zichzelf tot vrouw, en zij baarde hem Aäron en Mozes.

EXODUS 6:20

We hebben dus Levi, Kahath, Amram en Mozes. Dat zijn vier geslachten.

18

Paulus over de 430 jaar

Men denkt dat 430 jaar een lange tijd is voor vier geslachten. Gewoonlijk volgt er ongeveer iedere 25 jaar een nieuw geslacht, en daarom lijkt 430 jaar te lang. Maar we hebben ook een belangrijker getuigenis van Paulus in Galaten 3:17. Als we naar Galaten 3:16 en 17 kijken, staat er:

Welnu, zo zijn de beloften aan Abraham en aan zijn nageslacht gedaan. Hij zegt niet: En aan de nageslachten, alsof er sprake zou zijn van velen; maar van één: En aan uw Nageslacht; dat is Christus.

GALATEN 3:16

Dan staat er in vers 17:

Dit nu zeg ik: Het verbond, dat eertijds door God rechtsgeldig was gemaakt met het oog op Christus, wordt door de wet, die na vierhonderddertig jaar gekomen is, niet krachteloos gemaakt om de belofte teniet te doen.

GALATEN 3:17

Hij zegt dat de wet 430 jaar nadat God Zijn belofte aan Abraham had gedaan, werd gegeven. Volgens Paulus lopen de 430 jaar vanaf het moment dat God Zijn belofte aan Abraham deed tot aan de uittocht. Dat betekent dat Exodus 12:40, waar ons wordt verteld dat het verblijf als vreemdelingen van de kinderen Israëls die in Egypte woonden 430 jaar duurde, eenvoudigweg betekent dat de familie 430 jaar als vreemdelingen verbleef. Ze waren niet al die tijd in Egypte. Ze woonden wel in Egypte toen deze uitspraak werd gedaan, maar ze hadden daarvoor ook al als vreemdelingen in het land Kanaän verbleven, voordat ze als vreemdelingen in Egypte verbleven. Abraham en zijn familie hadden hun thuis in Ur verlaten en waren vreemdelingen, dat wil zeggen, bezoekers die door Kanaän en Egypte trokken.

Als dit zo is, en Paulus lijkt het in Galaten 3:17 te bevestigen, dan zijn de 430 jaar niet de tijd waarin zij in Egypte verdrukt werden, maar de hele periode vanaf Abraham tot aan de uittocht. Als je uitrekent hoe oud Abraham was toen Izak werd geboren, hoe oud hij was toen Jakob werd geboren, en hoe oud Jakob was toen Jakobs familie Egypte binnenging, dan zul je zien dat het 215 jaar was, precies de helft van de 430 jaar.

De 430 jaar waren verdeeld in twee helften: 215 jaar in Kanaän, met af en toe een bezoek aan Egypte, want Abraham ging inderdaad naar Egypte, en 215 jaar na de verhuizing van Jakob en zijn familie naar Egypte. De totale tijd dat ze in Egypte woonden, lijkt daarom slechts 215 jaar te zijn geweest, niet 430.

Natuurlijk moet je daarvan het aantal jaren aftrekken dat Jozef nog leefde. Hij was 39 toen zij naar Egypte kwamen, en hij werd 110 jaar oud. Jozef stierf dus ongeveer 70 jaar na het begin van die periode. Daarna moest er een andere farao opstaan die Jozef vergeten was. Het kan dus zijn dat zij slechts ongeveer 100 jaar verdrukt zijn geweest. We weten het precieze aantal jaren eigenlijk niet. We weten niet welke farao hen tot slaven maakte, maar het is niet zo dat zij precies 430 jaar lang onder verdrukking hebben geleden. Dat is althans een andere mogelijkheid.

19

De snelle groei van Israël

De vraag wordt dan: hoe konden 70 familiehoofden in 215 jaar uitgroeien tot 600.000 familiehoofden? Dat zou een zeer snelle bevolkingsgroei zijn. Maar volgens Exodus is dat precies wat er gebeurde: een zeer snelle bevolkingsgroei. Je kunt in Exodus 1:7 zien:

De Israëlieten waren vruchtbaar en breidden zich overvloedig uit. Ze werden talrijk en uitermate machtig, zodat het land vol van hen werd.

EXODUS 1:7

Sommige Hebreeuwse werkwoorden die hier worden gebruikt, worden gewoonlijk voor dieren gebruikt, zoals voor wemelende vissen en wemelende kikkers wanneer daar een plaag van is. Het idee is dat dit volk zich zeer snel vermenigvuldigde.

En dat was mogelijk. Ik heb berekend dat als het gemiddelde jonge echtpaar op 21-jarige leeftijd drie kinderen had — waarbij ik ervan uitga dat de jonge vrouwen op ongeveer 13- of 14-jarige leeftijd trouwden en ze natuurlijk geen geboortebeperking toepasten — het voor het gemiddelde echtpaar gemakkelijk zou zijn om op 21-jarige leeftijd drie kinderen te hebben. In feite zouden ze er waarschijnlijk meer hebben, maar er zou een zekere kindersterfte zijn. Maar misschien ook niet. Misschien zorgde God er op bovennatuurlijke wijze voor dat hun kindersterfte lager was. Er zou een zekere afname zijn doordat oudere mensen stierven, maar er zouden niet elke 21 jaar mensen sterven. Elke 21 jaar konden er drie of meer nieuwe kinderen in het gezin zijn, en misschien zou er elke 80 jaar iemand sterven. Het is moeilijk om het precieze groeitempo te weten.

Maar het punt is dat ik heb uitgerekend dat het helemaal niet onmogelijk is als de gemiddelde jongvolwassene trouwde en kinderen kreeg toen hij of zij nog in de tienerjaren was, en op 21-jarige leeftijd drie kinderen had. Daarbij tel ik de afname door de dood van oudere mensen niet mee. Om die te compenseren, zou het geboortecijfer iets hoger moeten liggen. Zo'n groei kon dus plaatsvinden. Het zou een

heel uitzonderlijke groei zijn, maar de Bijbel vertelt ons daadwerkelijk dat die plaatsvond. Ik ben daarom van mening dat 215 jaar het juiste aantal jaren is tussen de verhuizing van Jakobs familie naar Egypte en de uittocht.

20

De farao's en de Hyksos

Wat is de datum van de uittocht, en wie is de farao? Ook daarover zijn geleerden het niet eens. Ze zijn het er zeker niet over eens wie de farao's zijn. Er komen minstens drie farao's in het boek voor. Je hebt namelijk de farao die er was toen de verhuizing plaatsvond. Dan heb je een latere farao die Jozef niet kende, en vervolgens stierf hij terwijl Mozes in ballingschap was. Er kwam een andere farao aan de macht, en hij was de farao van de uittocht. We hebben hier dus minstens drie farao's in beeld, en hun identiteit is onbekend.

Veel behoudende geleerden geloven dat de farao's uit de tijd van Jozef tot de Hyksos-dynastie behoorden. De Hyksos-farao's waren eigenlijk geen Egyptenaren. Het waren Semieten. Het waren indringers. Ze vielen Egypte binnen en regeerden daar ongeveer 150 jaar, en de inheemse Egyptenaren koesterden veel wrok tegen hen. Toen de Hyksos eenmaal verdreven waren, namen de Egyptenaren wraak op Semitische volken. Dit kan gedeeltelijk verklaren waarom de farao uit de tijd van Jozef zo vrijgevig tegenover hem was. Jozef was een Semitische man. Als die farao een van de Hyksos-farao's was, zou dat kunnen verklaren waarom hij zo vriendelijk was tegenover een Semitische man en hem zoveel macht gaf.

Als de farao van de verdrukking in de tijd van Mozes een van de farao's was die de Hyksos-farao's ten val hadden gebracht, dan haatte hij Semieten en wilde hij voorkomen dat hij ten val werd gebracht en Egypte opnieuw werd binnengevallen. De farao's van de zogenaamde achttiende dynastie brachten de Hyksos ten val, vielen Palestina binnen en veroverden het land helemaal tot aan de rivier de Eufraat. Ze wilden namelijk een buffer vormen, zodat buitenlanders Egypte niet opnieuw konden binnendringen en binnenvallen.

De Israëlieten waren een snel groeiende groep Semieten daar aan de noordoostelijke grens van het land, de kant waar indringers vandaan zouden komen. De farao's waren bang dat, als iemand zou proberen binnen te vallen, deze Israëlieten eenvoudig de kant van de indringers zouden kiezen. Dat wordt genoemd als de reden waarom de farao's bang waren voor de Israëlieten. Er kan dus iets van die geschiedenis achter zitten, maar niemand weet welke farao's op welk moment aan de macht waren. Dat komt gedeeltelijk doordat er veel onenigheid bestaat over het jaar van de uittocht.

21

De vroege datering van de uittocht

De meer traditionele datering van de uittocht zou rond 1446 voor Christus zijn. Nolan Jones plaatst die iets eerder, rond 1490-zoveel voor Christus. Ik probeerde zijn redenering te doorgronden. Ik las zijn boek, en ik denk dat ik een fout in zijn redenering heb ontdekt. Ik weet het niet zeker. Maar bijna alle behoudende Bijbelgeleerden hebben traditioneel aangenomen dat de uittocht rond 1446 voor Christus plaatsvond.

Daar zijn een aantal redenen voor. 1 Koningen, hoofdstuk 6, vers 1, is een zeer belangrijke aanwijzing voor wanneer de uittocht plaatsvond. 1 Koningen, hoofdstuk 6, vers 1, gaat over Salomo die in het vierde jaar van zijn regering de tempel bouwde. De meeste geleerden plaatsen het vierde jaar van Salomo's regering in 966 voor Christus. In 1 Koningen, hoofdstuk 6, vers 1, staat:

Het gebeurde nu in het vierhonderdtachtigste jaar na de uittocht van de Israëlieten uit het land Egypte, in het vierde jaar van het koningschap van Salomo over Israël, in de maand Ziv (dat is de tweede maand), dat hij het huis van de HEERE bouwde.

1 KONINGEN 6:1

Die 480 jaar vormen uiteraard een belangrijk chronologisch ijkpunt. Ik denk dat een van de verschillen tussen de traditionele datering en waar Nolan Jones op uitkomt, is dat hij het vierde regeringsjaar van Salomo anders dateert. Maar de meeste geleerden

geloven dat het vierde regeringsjaar van Salomo in 966 voor Christus viel. Dus 480 jaar daarvoor zou 1446 voor Christus zijn, en dat zou het jaar van de uittocht zijn.

Het is interessant dat het boek Exodus ons geen precieze jaartallen geeft. Het geeft wel precieze maanden en dagen. De datum van de uittocht wordt zelfs als heel belangrijk beschouwd, zoals de vierde juli voor Amerikanen. In Exodus 12, vers 2, staat:

Deze maand zal voor u het begin van de maanden zijn. Hij zal voor u de eerste zijn van de maanden van het jaar.

EXODUS 12:2

Elk jaar zouden ze deze maand en de dag van de uittocht gedenken als hun vierde juli. Maar er wordt niet aangegeven in welk jaar het was. De datum is dus belangrijk, maar blijkbaar was het voor hen niet belangrijk om het jaar vast te leggen. Daarom zijn er mensen die hierover van mening verschillen, hoewel 1 Koningen 6, vers 1, het jaar wel lijkt vast te leggen, omdat daar staat dat het 480 jaar was voordat men de tempel begon te bouwen.

22

Jefta en de vroege chronologie

Er is nog een bevestiging voor dat vroegere jaar. Jefta, die waarschijnlijk rond 1100 voor Christus schreef, deed deze chronologische uitspraak in Richteren 11, vers 26:

En dat terwijl Israël driehonderd jaar in Hesbon en de bijbehorende plaatsen heeft gewoond, en in Aroër en de bijbehorende plaatsen, en in al de steden die aan de oevers van de Arnon liggen. Waarom hebt u die dan al die tijd niet bevrijd?

RICHTEREN 11:26

Hij schrijft aan de onderdrukkers van Israël, en hij staat op het punt met hen te strijden om het land. Maar hij zegt:

Waarom hebben jullie de afgelopen driehonderd jaar dat de Israëlieten hier zijn niet geprobeerd jullie land terug te krijgen?

Rond 1100 voor Christus verwijst Jefta er dus naar dat Israël al 300 jaar in het land was. Als je vanaf zijn tijd 300 jaar teruggaat, kom je uit rond 1400 voor Christus. Er was ook nog die periode van de verovering onder Jozua. We weten niet hoe lang die duurde, maar hierdoor komt de uittocht beslist ergens rond de vijftiende eeuw voor Christus te liggen. En daarmee wordt dus opnieuw bevestigd dat dit zo is.

Ook Ruth 4, vers 21 tot en met 22, maakt dit moeilijk, omdat daaruit blijkt dat er van Salmon tot David ongeveer vijf generaties waren. Salmon was een van degenen die deelnamen aan de verovering van het land. Hij trouwde met Rachab. Salmon behoorde tot de generatie die het land binnenviel, en Ruth 4, vers 21 en 22, zegt dat er vier generaties waren van Salmon tot David. En David staat natuurlijk aan het einde van die periode. Dat zou betekenen dat die generaties tamelijk lang waren. Dat is waar: vijf generaties over een periode van 480 jaar, of ongeveer 440 jaar. Maar het is niet onmogelijk om ze over zo'n lange periode te spreiden.

23

De Amarnabrieven en de Habiru

Archeologen hebben iets gevonden wat zij de Amarnatabletten of de Amarnabrieven noemen. Dit is een grote hoeveelheid correspondentie: honderden gevonden tabletten met brieven die door stamhoofden in Kanaän waren geschreven aan de toenmalige Egyptische farao, farao Achnaton. Achnaton was in feite een van de ongebruikelijke farao's, omdat hij een monotheïst was. Hij kwam in opstand tegen het toenmalige polytheïsme van Egypte. Hij is niet een van de farao's in de Bijbel, maar hij is wel een bekende monotheïstische farao. Hij regeerde van 1352 tot 1336 voor Christus.

Deze Amarnabrieven werden geschreven door Kanaänitische stamhoofden, die farao Achnaton vroegen hun militair te komen helpen tegen invallers die hen aanvielen. Deze invallers worden de Habiru genoemd. Habiru klinkt als Hebreeër, en geleerden zijn het er niet echt over eens of zij hetzelfde volk zijn als de Hebreeën of niet. Maar Habiru is een woord dat er qua klank sterk op lijkt. Veel geleerden ontkennen dat de

Habiru de Hebreëen zijn. Sommigen denken dat ze het misschien wel zijn. Maar het is interessant dat de Kanaänieten in de veertiende eeuw voor Christus het juk van deze invallers van zich proberen af te werpen. Dit zou waarschijnlijk ongeveer honderd jaar na de uittocht zijn, wat ongeveer klopt. Als de uittocht in 1446 voor Christus plaatsvond, gingen ze veertig jaar later het beloofde land binnen. Dat zou in 1406 voor Christus zijn. Daarna vindt onder Jozua de verovering plaats, waarvan gewoonlijk wordt gedacht dat die ongeveer 25 jaar duurde. Maar als we die periode verlengen tot dichterbij veertig of vijftig jaar, hebben we ongeveer het juiste tijdsbestek om deze invasies van Kanaän bevestigd te zien door de Amarnabrieven.

24

De theorie van een late uittocht

De andere opvatting, die tegenwoordig zelfs onder veel conservatieven populairder is, dateert de uittocht veel later. Zij plaatsen hem rond 1270 voor Christus, net geen tweehonderd jaar later dan de traditionele datering. De reden daarvoor is grotendeels de stad Ramses, of Raämses, die de Israëlieten volgens de tekst gebouwd zouden hebben. In Exodus 1, vers 11, staat dat zij de voorraadsteden Pithom en Raämses bouwden. Men denkt dat Ramses, of Raämses, dat op twee verschillende manieren wordt gespeld, een verwijzing is naar Ramses de Tweede. Van hem is bekend dat hij in zijn tijd veel grote bouwprojecten in Egypte uitvoerde, en het lijkt erop dat de stad Ramses naar hem genoemd kan zijn. Maar hij regeerde van 1279 tot 1213 voor Christus, veel later dan de traditionele datering van de uittocht. Daarom wordt soms betoogd dat de uittocht later moet hebben plaatsgevonden, in zijn tijd.

Om dit te ondersteunen zeggen veel archeologen dat zij bij opgravingen in Kanaänitische steden een laag uit de dertiende eeuw voor Christus hebben gevonden, dus ongeveer uit de tijd van Ramesses, of Ramses, waarin veel van deze steden zijn verbrand. Zij nemen aan dat deze branden plaatsvonden toen de Israëlieten Kanaän binnenvielen en onder Jozua de steden daar innamen. Daarom proberen zij de uittocht in deze latere periode te plaatsen, en de verovering van Kanaän eveneens in die latere periode.

Een van de problemen met dit specifieke argument is dat de Bijbel niet leert dat Israël de steden van de Kanaänieten verbrandde. Er waren drie steden die ze wel verbrandden. Hun was opgedragen die te verbranden, en dat deden ze ook, maar de meeste steden wilden ze bewonen. Ze trokken niet binnen om alle steden plat te branden. Ze trokken binnen, namen de steden in feite over en gingen in de huizen wonen, enzovoort. Al die verbrande steden uit een latere tijd kunnen dus het gevolg zijn van een andere situatie. Mogelijk waren het binnenvallende volken die tijdens de periode van de richters kwamen en deze steden verbrandden toen de Israëlieten er eenmaal woonden.

Met andere woorden, als we bewijs vinden dat laat in de dertiende eeuw voor Christus veel steden van Kanaän zijn verbrand, betekent dat niet dat de Israëlieten dat deden toen zij Kanaän veroverden. Het kan iemand anders zijn geweest die hen tijdens de periode van de richters overwon. Ze zijn vele malen overwonnen.

Er zijn veel mensen die deze latere datering aanhangen. Veel evangelische commentatoren aanvaarden deze latere datering van de uittocht om de twee redenen die ik heb genoemd. Vervolgens moeten ze iets doen met die 480 jaar. Die 480 jaar vanaf de uittocht tot aan de bouw van Salomo's tempel zouden sterk moeten worden ingekort, tot driehonderd-en-zoveel jaar. Zij zeggen dat 480 jaar misschien een figuurlijke manier van spreken is. Misschien is het een manier om twaalf generaties aan te duiden, omdat er in de Bijbel vaak over een generatie lijkt te worden gesproken als een periode van veertig jaar.

Denk er eens over na: bijna alle richters waren veertig jaar richter over Israël. Geen jaar meer of minder, maar precies veertig, en toen stierven ze. De eerste koning, koning Saul, regeerde veertig jaar. De volgende koning, David, regeerde veertig jaar. De volgende koning, Salomo, regeerde veertig jaar. Geen jaar meer of minder. Veel mensen denken dat dit chronologisch niet exact is, maar dat de Hebreeuwse geschiedschrijvers eenvoudigweg een generatie als veertig jaar rekenden, zonder het precieze aantal jaren te tellen.

Ik zeg niet dat dit waar is, maar dit is wat die andere geleerden zeggen. Zij zeggen dat de aanduiding 480 jaar misschien eenvoudig een verkorte manier is om twaalf generaties aan te duiden. Maar twaalf generaties kunnen gemakkelijk een veel kortere

periode dan 480 jaar hebben beslaan. Twaalf generaties kunnen in driehonderd jaar of iets dergelijks hebben plaatsgevonden.

Dat is het argument voor een latere uittocht. Persoonlijk ben ik er niet van onder de indruk. Eerlijk gezegd weet ik niet goed wat ik over de stad Ramses moet zeggen. Ik ben niet voldoende vertrouwd met de geschiedenis van Egypte om te weten of er een reden is waarom er al vóór de tijd van Ramses de Tweede een stad met de naam Ramses kan hebben bestaan. Er was eerder een Ramses de Eerste, maar zelfs hij leefde iets te laat voor de uittocht. Het is mogelijk dat de stad met de naam Ramses al bestond en dat er later enkele koningen naar die stad zijn vernoemd. Ik weet het werkelijk niet. Het enige wat ik weet, is dat de chronologische informatie in 1 Koningen 6, vers 1, en bij Jefta lijkt te wijzen op een uittocht rond veertienhonderd-zoveel voor Christus.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Exodus 19:1
- Numeri 12:6
- Numeri 12:7-8
- Handelingen 7:22
- Exodus 17:14
- Exodus 24:4
- Exodus 34:28
- Markus 7:10
- Markus 12:26
- Lukas 24:44
- Johannes 7:19
- Hebreëën 9:19
- Exodus 1:8
- Exodus 3:6
- Genesis 15:13
- Deuteronomium 32:11
- Exodus 25:40

- Hebrreeën 9:23
- Exodus 32:10
- Exodus 12:40
- Exodus 6:16
- Exodus 6:18
- Exodus 6:20
- Galaten 3:16
- Galaten 3:17
- Exodus 1:7
- 1 Koningen 6:1
- Exodus 12:2
- Richteren 11:26

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.